

One of the main requirements to the inspection of the place of traffic accident is its emergency. Place of the traffic accident is characterized by the traffic situation, therefore, the investigator's task is to fix it promptly and properly, as experience has proven, the clear allocation of functions and duties of the members of Operational-Investigation Groups at the place of traffic accident is one of conditions of complete and qualitative investigative activity, also the role of the specialist should be kept in mind who, due to his skills and knowledge, is called to facilitate the investigating bodies to detect and fix the facts necessary for the prompt and correct decisions on the issues arising in the process of the crime investigation.

It is important that, when registering the fact of criminal abuse related to the traffic rules violation in the Unified state register of preliminary investigation, it is necessary to indicate the information about all traffic accident participants (point 10.5 Instruction No. 700), so, all the participants of traffic accident can be an additional source of criminalist information.

Investigator, auto-technical specialist, workers of State traffic inspection, patrol service, criminal investigation, operative officer and emergency commissioner play an inalienable role when investigating this category of crimes.

Key words: *traffic accident, Operational-Investigation Groups, the State Traffic Inspection, patrol service, emergency commissioner.*

Стаття надійшла 17 березня 2014 р.

УДК 343.7

О. В. Козак

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАПОДІЯННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ

Досліджено поняття «майнова шкода», «матеріальна шкода», «криміналізація», а також підстави криміналізації, зокрема за діяння, якими протиправно спричиняється майнова шкода, та формулюються проблемні питання кримінального права у сфері встановлення кримінальної відповідальності за майнову шкоду, визначення санкцій за ці злочини, а також співвідношення норм кримінального права з нормами інших галузей права, зміст яких визначає умови настання кримінальної відповідальності за заподіяння майнової шкоди, що має істотне значення для правозастосовної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: *майнова шкода, суспільна небезпечність, криміналізація, підстави і критерії криміналізації.*

Постановка проблеми. *Суспільна шкідливість і небезпечність протиправного заподіяння майнової шкоди є загальновизнаною. Тому*

діяння, наслідком яких може бути майнова шкода, у цивілізованому суспільстві завжди є об'єктом правового реагування й відносини у сфері власності та майнових прав з розвитком суспільства набувають дедалі більшого значення. Їх базовим правом є право власності, яке є одним із основоположних і непорушних прав людини. Закон не тільки забороняє протиправне посягання на власність, але й встановлює негативні правові наслідки для винних у його вчиненні. Протиправні, вчинювані у певні способи посягання, що заподіюють істотну майнову шкоду або створюють загрозу її заподіяння, як правило, визнаються законодавцем суспільно небезпечними та злочинними. За їх учинення встановлюється кримінальна відповідальність, визначаються види і розміри покарань, що застосовуються до винних.

Установлення критеріїв, за якими заподіяння майнової шкоди визнається певним злочином і відмежовується від інших злочинів і протиправних діянь, які не визнаються злочинними, має важливе значення для забезпечення дотримання принципів права та досягнення його цілей.

Стан дослідження. Питанням кримінально-правової протидії злочинам, що посягають на майнові права, присвячували свої роботи значна частина криміналістів, серед яких: В. А. Владіміров, О. О. Горішний, Л. М. Демидова, О. П. Дячкін, В. П. Ємельянов, М. Й. Коржанський, В. М. Кудрявцев, В. Г. Кундеус, П. С. Матишевський, А. В. Наумов, А. М. Соловійова, М. І. Панов, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс та ін. Але питання про майнову шкоду розглядалися здебільшого або у загально-теоретичному аспекті, або у зв'язку із аналізом конкретних складів злочинів. Проте, норми Кримінального кодексу України, якими встановлено кримінальну відповідальність за протиправне заподіяння майнової шкоди, є одними з найчастіше застосовуваних у слідчій і судовій практиці, а тому є чутливими для суспільства й утворюють низку теоретичних та практичних проблем з правової оцінки майнових правопорушень. У зв'язку з указанням з'ясування проблем установа розмірів майнової шкоди як підстави кримінальної відповідальності та як ознаки кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочину, а також обставини, що впливає на суспільну небезпечність злочину і встановлення покарання за нього, якого в Україні після прийняття 2001 року Кримінального кодексу досі не здійснено, є актуальним.

Метою статі є визначення понять «майнова шкода», «криміналізація», «підстави криміналізації», «критерії криміналізації», критеріїв суспільної небезпечності майнової шкоди, а також установа їх впливу на характер і ступінь суспільної небезпечності діяння, його

криміналізацію та встановлення покарань за нього. Результати дослідження розглядаються як підґрунтя для удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, якими спричинюється майнова шкода.

Виклад основних положень. Поняття «майнова шкода» або «шкода майнового характеру» в кримінальну праві розглядається як один із видів матеріальної шкоди, поняття якої є загальним для перших і разом з фізичною шкодою (шкодою фізичного характеру) утворюють зміст поняття «матеріальна шкода». Діяння, що є посяганнями, спрямованими на спричинення майнової шкоди, становлять зміст значної частки злочинних посягань, а також кримінально-правових норм, якими встановлюється кримінальна відповідальність за них. Під спричиненням майнової шкоди розуміють настання негативних змін для об'єктів правової охорони у вигляді кількісного або якісного зменшення споживчої вартості речей (речі) матеріального світу чи їх повної втрати володільцем, що призводить до зменшення майнового фонду останнього, або шляхом перешкоджання очікуваному надходженню майна у повному обсязі до фондів особи, яка має право на них, наслідком якого є упущена вигода.

Поняття «майно» у словнику української мови тлумачиться як речі, які комусь належать на правах власності [1, с. 129]. Відповідно ж до ст. 190 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), майном як особливим об'єктом цивільних прав вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. А поняття речі надається у ст. 179 ЦК як предмета матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Речі, зокрема гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага визначаються видами об'єктів цивільних прав (ст. 177 ЦК). В Україні законом закріплюється право приватної (ст. 325 ЦК), державної та комунальної власності (ст. 41 Конституції України (далі – Конституції), ст.ст. 326, 327 ЦК) і право власності Українського народу (ст. 13 Конституції та ст. 324 ЦК). Поняття і зміст власності визначаються у ст.ст. 316 та 317 ЦК [2; 3].

Отож, поняття майнової шкоди, завданої злочином, можна сформулювати як спричинення діянням, яке містить склад злочину, негативних змін для реалізації прав власності суб'єктами цивільно-правових відносин, пов'язаних з об'єктами цивільних прав: речами, зокрема грошима та цінними паперами, іншим майном, майновими

правами, результатами робіт, послугами, результатами інтелектуальної, творчої діяльності, інформацією, а також іншими матеріальними і нематеріальними благами, у вигляді кількісного або якісного зменшення їх споживчої вартості чи їх повної втрати володільцем, що призводить до зменшення його майнового фонду, або шляхом перешкодження очікуваному у повному обсязі надходженню до фондів особи, яка має на те право, певних благ, наслідком якого є упущена вигода. Майнова шкода може спричинитись злочином народу, фізичним та юридичним особам, державі, а також територіальній громаді.

Залежно від виду об'єктів цивільних прав, яким злочином спричиняється майнова шкода, розміру такої шкоди, предмета посягання, встановленого порядку його правового обігу, а також інших юридично значущих об'єктивних і суб'єктивних ознак суспільно небезпечного діяння, законодавець у нормах Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) визначає об'єкт кримінально-правової охорони, а також формулює ознаки конкретного виду злочину та встановлює, які види і розміри покарання можуть застосовуватися до винних у його вчиненні осіб. Суворість санкції кримінально-правової норми є найважливішим чинником, який вказує на оцінку законодавцем ступеня суспільної небезпечності передбаченого в ній злочину. Саме розміри покарання у виді позбавлення волі та штрафу – в основі класифікації злочинів залежно від ступеня тяжкості у ст. 12 КК.

Дослідженню поняття «криміналізація» та пов'язаних із ним суспільних явищ приділяли увагу П. Л. Фріс, О. М. Яковлев, А. В. Наумов та інші вчені. Усі визначення поняття «криміналізація» П. Л. Фріс поділяє на дві порівняно самостійні групи. Перша визначає криміналізацію у широкому розумінні, не тільки як закріплення в законі ознак нових складів злочину, а й зміни у санкціях норм, якими обтяжується кримінальна відповідальність, запровадження нормативних обмежень застосування звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, а також інших негативних правових наслідків для суб'єкта злочину. Інша – це більш традиційне визначення криміналізації як легальне визначення діяння злочином [4, с. 247–248].

Наведені аргументи про визначення криміналізації у широкому розумінні вбачаються недостатньо переконливими, бо необґрунтовано розширюють його за межі процесів, пов'язаних із криміналізацією, зокрема щодо обтяжуючих змін у санкціях норм, нормативних обмежень звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, а також інших негативних правових наслідків для суб'єкта злочину.

Прихильниками ж традиційного визначення криміналізації є А. В. Наумов, О. М. Яковлев, О. О. Титаренко та інші, які вказують, що криміналізація – це законодавче визначення певних діянь злочинними, караними, тобто встановлення за їх вчинення кримінальної відповідальності. Певна ж частина вчених вважає, що законодавче встановлення караності за злочин є пеналізацією діяння, а не ознакою його криміналізації. При цьому посилаються на визначення поняття злочину у ч. 1 ст. 11 КК України, в якому ознака караності прямо не вказується. Л. М. Демидова щодо криміналізації майнової шкоди робить висновок, «що це є встановленням і законодавчим закріпленням обов'язкових ознак такого діяння, які характеризують його як злочин» [5, с. 55–58]. Вказане визначення вбачається занадто широким і загальним, яке можна віднести до криміналізації будь-якого виду суспільно небезпечних діянь. Установлення караності діяння також є обов'язковою ознакою визнання його злочинним. А тому вбачається, що точка зору про необов'язковість ознаки караності для поняття криміналізації штучно звужує і поняття «криміналізація», і зміст кримінально-правових норм Особливої частини КК, якими передбачені злочини, що складаються з двох обов'язкових і невід'ємних структурних частин, – диспозиції та санкції. Без санкції не існує норм, якими встановлюється кримінальна відповідальність за певне діяння. Тому наука кримінального права й визнає ознаку караності обов'язковою ознакою злочину.

Отже, криміналізацію слід розглядати саме як законодавче визначення певних діянь злочинними та караними. У словосполученні «злочин та покарання» вбачається не відокремленість і протиставлення його понять, а їх нерозривна єдність як ознаки злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою. Але злочин як явище реальної дійсності та пов'язані з ним суспільні відносини не завжди забезпечують покарання винної особи, а тому в дійсності караність злочину, невідворотність покарання за нього є прагненням держави і суспільства до його застосування як засобу репресії, а також індивідуальної та загальної превенції.

Щодо процесу криміналізації діянь, якими спричинюється майнова шкода, то це є законодавче визначення певних діянь, якими суб'єктам цивільно-правових відносин завдається майнова шкода, злочинними та встановлення видів і розмірів кримінальних покарань, які можуть застосовуватись щодо осіб, винних у їх учиненні.

Необхідно зважати ще на один аспект у визначенні поняття «криміналізація» та її змісту: криміналізація – це не тільки процес віднесення законодавцем діянь, які раніше не вважались злочинами, до

злочинних, як вказують деякі учені [5, с. 55], а й процес віднесення новим законом про кримінальну відповідальність до злочинів діянь, які були визнані злочинними й у попередньому законі, який втратив чинність, а також як результат указанного віднесення діянь до злочинних, що відображається у законі про кримінальну відповідальність упродовж певного часу, а також як зміст чинного закону про кримінальну відповідальність у певний період.

Серед криміналістів обговорюється визначення понять «підстави та критерії криміналізації». Вважається, що «в цілому підстави криміналізації означають ті процеси, що відбуваються в матеріальному і духовному житті суспільства, розвиток яких породжує об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони тих чи інших цінностей» [6, с. 53].

Підстави криміналізації, зокрема й діянь, якими заподіюється майнова шкода суб'єктам цивільно-правових відносин, можуть бути різними, але як основні й типові у науці кримінального права зазвичай виділяють шість:

- 1) несприятлива динаміка певного виду суспільно небезпечних діянь, які раніше не утворювали спеціальний склад злочину;
- 2) виникнення або суттєвий розвиток нової групи суспільних відносин, що відбувається на базі економічного чи технічного прогресу;
- 3) знайдення шкідливих наслідків господарської чи іншої діяльності людей, у зв'язку з чим виникає необхідність обмежити форми і межі цієї діяльності;
- 4) суттєва і раптова зміна соціального, економічного або політичного стану, що може обумовити превентивну криміналізацію, яка здійснюється ще до того, як відповідні можливі суспільно небезпечні дії отримають реальну розповсюдженість;
- 5) такий розвиток суспільства, котрий визнає нетерпимість, особливу небезпеку деяких дій, з якими раніше доводилось (або можливо було) зводити, але в нових умовах подібні дії суперечать суспільним відносинам або отримують реальну базу для їх викоринення;
- 6) необхідність виконання зобов'язань за міжнародними угодами [7 с. 205–206; 8, с. 14–15].

Але вказані підстави можна віднести до криміналізації діянь, які на момент установлення кримінальної відповідальності за їх учинення не визнавались злочинними. Проте, мабуть, абсолютна більшість відомих суспільству діянь, які містять істотну загрозу суспільним цінностям, сьогодні є криміналізованими в усіх країнах світу. Завдання науки та законодавця полягає у встановленні відповідності змісту закону і

його застосування завданням, які ставляться перед ним, і своєчасне реагування на появу підстав криміналізації діянь, які ще не є криміналізованими, або зміну чи зникнення через певний час після криміналізації діянь підстав для неї.

Суспільна небезпечність протиправного заподіяння майнової шкоди суб'єктам цивільно-правових відносин є однією з найбільш поширених підстав криміналізації. А найбільш поширеними злочинами, якими заподіюється майнова шкода, є злочини проти власності. Але, окрім норм про відповідальність за злочини проти власності, кримінальні кодекси країн містять значну кількість норм, якими встановлено кримінальну відповідальність за заподіяння майнової шкоди за посягання й на інші соціальні цінності, що виступають основним безпосереднім об'єктом злочину.

Висновки. Вирішуючи питання кримінально-правового захисту від заподіяння майнової шкоди, законодавець вживає в Кримінальному кодексі України такі поняття: «власність» (ст. 1 та у назві розділу VI Особливої частини), «майно», «шкода», «майнова шкода», «значна шкода» (ст.ст. 36–43, 45, 46, 67, 185, 186 та ін.), «матеріальна шкода» (ст. 175, 205), «великі розміри» та «особливо великі розміри» (ст.ст. 185–192 та ін.), «збитки», «тяжкі наслідки» (ст. 67, 197 та ін.), «заробітна плата» (ст. 175) та інші. Окрім такого розмаїття вживаних у кримінально-правових нормах понять, покликаних захищати від заподіяння майнової шкоди, в них неоднаково вирішується ще й питання щодо оцінки суспільної небезпечності заподіяваної майнової шкоди та наявності підстав для встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння, а також щодо кваліфікації таких злочинів, склад яких часто залежить ще й від змісту правових норм інших галузей права. Щоб установити, чи є обґрунтованим таке законодавство про кримінальну відповідальність за діяння, що посягають на власність, чи відповідає він інтересам суб'єктів цивільних прав, а також інтересам держави та суспільства, необхідно здійснити поглиблене наукове дослідження таких посягань, як явищ реальної дійсності та правових норм, якими встановлена або обумовлюється юридична відповідальність за протиправне заподіяння майнової шкоди, яка, відповідно до ч. 1 ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України, виступає ознакою потерпілої фізичної та юридичної особи у кримінальному процесі.

---

1. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. – Т. 2: К–П. Видання друге, виправлене / укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Аконті, 2001. – 928 с.

2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Цивільний кодекс України. – Х.: Одіссей, 2012. – 384 с.
4. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс. – К.: Атіка, 2004. – С. 247–248.
5. Демидова Л. М. Криміналізація заподіяння майнової шкоди: поняття, підстави та їх види / Л. М. Демидова // Питання боротьби за злочинність. Наукові дослідження. – Вип. 18. – 2009. – С. 53–65.
6. Мірошніченко С. С. Підстави та принципи криміналізації суспільно небезпечних діянь / С. С. Мірошніченко, О. О. Титаренко // Вісник прокуратури. – 2008. – № 3.
7. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / отв. ред. В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
8. Семикін М. В. Створення терористичної групи чи терористичної організації: Кримінально-правове дослідження / за заг. ред. проф. В. П. Ємельянова. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 145 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х.: Одіссей, 2012. – 360 с.

Козак Е. В. О некоторых вопросах установления уголовной ответственности за причинение имущественного ущерба

Исследованы понятия «имущественный вред», «материальный ущерб», «криминализация», а также основания криминализации, в том числе за действия, которыми противоправно причиняется имущественный вред, и формулируются проблемные вопросы уголовного права в сфере установления уголовной ответственности за имущественный вред, определения санкций за эти преступления, а также соотношение норм уголовного права с нормами других отраслей права, содержание которых определяет условия наступления уголовной ответственности за причинение имущественного вреда, имеющее существенное значение для правоприменительной деятельности в сфере борьбы с преступностью.

Ключевые слова: *имущественный вред, общественная опасность, криминализация, основания и критерии криминализации.*

Kozak O. V. Some issues of the criminalization for causing damage to property

The article deals with the concepts «property damage», «material damage», «criminalization» and also the reasons of the criminalization, including for acts that unlawfully caused property damage, and it is formulated the problem areas of criminal law in the criminalization for property damage, determining penalties for crimes and the ratio of criminal law to the norms of other branches of law, the content of which determines the conditions of the criminal liability for causing damage to property, which is essential for enforcement activities in the crime fighting.

The author concluded that, despite the general acceptance of the social harm and danger of the causing damage to the property and assigning by the civilized society of the encroachments on the property to the objects of the legal response with the development of public relations in the field of the property and property rights are

increasingly important. The wrongful encroachments committed in certain ways, causing significant property damage or threaten its injury are usually accepted by the legislator socially dangerous and criminal ones, and their commitment is criminalized, and types and sizes of the penalties to be applied to the perpetrators are determined. Establishing criteria for causing damage to property is recognized in some offense and separated from other crimes and illegal acts that are not accepted as criminal, is essential for the observance of the principles of the rights and the achievement of its goals. However, today in the legislation, science, and law-enforcements for which there are no uniform criteria and approaches so it's necessary to study scientifically in-depth as crimes against property as phenomena of the reality and the law that established or conditioned criminal liability for a wrongful injury to property damage.

Key words: *property damage, social danger, criminalization, reasons and criteria for criminalization.*

Стаття надійшла 05 травня 2014 р.

УДК 004.9:351.74

В. П. Поїзд

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ВИСОКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КРИМІНАЛІЗАЦІЮ ОКРЕМИХ ФОРМ ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Висвітлено питання щодо впливу розвитку високих інформаційних технологій на криміналізацію окремих суспільно небезпечних проявів. Здійснено аналіз розвитку кримінального законодавства зарубіжних країн, спрямованого на захист їх економічної системи від протиправних посягань, інструментом яких є високі інформаційні технології, а можливості використання з цією ж метою нових методів діяльності правоохоронних органів. Надано пропозиції щодо доповнення окремих норм КК України відповідними кваліфікуючими ознаками з метою підвищення рівня кримінально-правової протидії високотехнологічній злочинності.

Ключові слова: *високі інформаційні технології, злочини у сфері господарської діяльності, протидія злочинності.*

Постановка проблеми. Аналітичний огляд наукового доробку вчених сучасності свідчить, що науковці все частіше констатують факт вдосконалення технологій злочинної діяльності, зміцнення процесів самовідтворення злочинності, освоєння останньою окремих здобутків